

13.3. Rozvojový potenciál, limity rozvoja a definovanie podmienok udržateľného rozvoja Košického kraja

Z hľadiska stupňa urbanizácie, vidieckosti krajiny, dosahovaných sociálno-ekonomických indikátorov v tvorbe hrubého domáceho produktu, konkurencieschopnosti, podnikateľskej aktivity, miery nezamestnanosti a ďalších ukazovateľov je Košický kraj v Národnej stratégii regionálneho rozvoja SR charakterizovaný ako „**ostatný vidiecky, pomaly rastúci región SR, s dlhodobou vysokou mierou nezamestnanosti, vysokým stupňom pripravenosti na inovácie, priemerne atraktívny a konkurencieschopný, ale rozvíjajúci sa a konvergujúci mimo centra rozvojových aktivít EÚ a s možnosťou cezhraničnej spolupráce s Maďarskou republikou a Ukrajinou**“.

Medzi hlavné komponenty rastu pre pomaly rastúci región patria produktivita práce, miera zamestnanosti, rast populácie a jej kvalita a rast podielu pracujúcich na celkovom produktívnom obyvateľstve.

Košický kraj je typický mestskými a vidieckymi oblasťami. Hlavné faktory rastu pre mestské regióny sú: produktivita práce, flexibilný trh práce, inovácie a transfer technológií. Pre vidiecke regióny sú to rast zamestnanosti a diverzifikácia hospodárstva, produktivita práce a kvalifikovaná pracovná sila.

Faktory rozvoja pre potreby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Košického samosprávneho kraja predstavujú rozvojový potenciál a disparity limity rozvoja Košického kraja.

Hodnotenie faktorov rastu, resp. limitov rozvoja v Košickom kraji:

Faktory rozvoja, rozvojový potenciál	Disparity, limity rozvoja
Poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo	
<ul style="list-style-type: none"> - pôdne a klimatické podmienky pre pôdohospodárstvo: <ul style="list-style-type: none"> • rastlinná výrobu, • ovocinárstvo, • pasienkárstvo, • pestovanie energetických plodín, • vinohradníctvo, - živočíšna výroba, - lesy, lesné hospodárstvo, - starostlivosť o lesy. 	<ul style="list-style-type: none"> - pokles obhospodarovaných plôch, pokles intenzity chovu hospodárskych zvierat, - technická vybavenosť, - cena poľnohospodárskych vstupov (sativá, hnojivá, chemické ochranné látky, krmivá), - konkurencieschopnosť, dovoz ovocia a zeleniny, - nedostatočná spolupráca a koordinácia, chýbajúce odbytové združenia, - nerozvinutá trhová štruktúra, - ekonomická nestabilita subjektov, - nevhodné hospodárenie v lese (holoruby), - povodne, - výskyty kalamít.
Hospodárstvo	
<ul style="list-style-type: none"> - priemyselné subjekty s tradičnou a novou priemyselnou výrobou (hutníctvo, strojárstvo, ťažobný priemysel, automobilové komponenty, elektrotechnika, IT, chémia a i.), - silná exportná pozícia kraja (hutnícky, elektrotechnický, automobilový 	<ul style="list-style-type: none"> - hutnícky priemysel a stavebníctvo – výrazná závislosť od priaznivej hospodárskej klímy, - inovačné a technologické zaostávanie, - energetická a surovinová náročnosť výroby, - nedostatočná reštrukturalizácia

<p>priemysel),</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozvoj výroby nových produktov s vyššou pridanou hodnotou (na báze OZE a nerudných nerastných surovín), - podpora domácich investorov v perspektívnych odvetviach, - strategickí zahraniční investori, - stavebné firmy – pozemné a cestné staviteľstvo, - logistické firmy, - priemyselné parky a inkubátory, - rozvoj e-podnikania, - využitie cezhraničnej spolupráce pre rozvoj podnikateľských aktivít, - nerastné suroviny. 	<p>hospodárstva,</p> <ul style="list-style-type: none"> - nevyhovujúca štruktúra/koncentrácia priemyslu, - nevybudovaný technologický park, - nízka priestorová diverzifikácia, - produktivita práce, - nízky vstup priamych zahraničných investícií, - globalizácia, - import, - nedostatočná podpora revitalizácie hnedých parkov, - koncepcia budovania ciest v smere západ – východ, - nepripravenosť podnikateľského sektora reagovať na nové výzvy, - dostatočnosť a dostupnosť nerastných surovín.
Služby	
<ul style="list-style-type: none"> - bankovníctvo, poisťovníctvo, - veľkoobchod, maloobchod, opravárstvo, - logistické a prepravné služby, - telekomunikácie, - služby v oblasti nehnuteľností, - služby pre obyvateľstvo (komunálne), - zdravotníctvo – zariadenia, - sociálne zabezpečenie – zariadenia, - zariadenia pre ubytovacie a stravovacie služby, - poradensko-informačné inštitúcie – podporné služby pre podnikateľov, - informačné kancelárie pre turistov, - obslužnosť územia – autobusové, železničné spoje, taxi služba, - začlenenie do medzinárodnej spolupráce a transfer know-how, - rozširovanie e-služieb, podpora najmä v horských oblastiach, - zakladanie rodinných firiem v oblasti služieb, - rozvoj telepráce na zvýšenie zamestnanosti. 	<ul style="list-style-type: none"> - životná úroveň obyvateľstva, - ekonomická klíma, - kvalita služieb, - priaznivé prostredie pre turizmus, - ekonomická situácia zdravotníckych zariadení, - starnutie, veková štruktúra a zdravotná situácia obyvateľstva, - vývoj chorobnosti, - obmedzovanie počtu prepravných spojov pre verejnosť, - nízke využívanie e-služieb, - nerovnomerné územné zastúpenie inštitúcií poskytujúcich služby podnikateľom, - nedostatočné prepojenie vedecko-výskumných inštitúcií na malé a stredné podniky ovplyvňujúca nedostatočnú úroveň inovácií, - slabo rozvinuté služby v oblasti rizikového kapitálu, chýbajúce start-up centrá, - koncentrácia terciárneho sektoru prevažne do väčších miest.
Technická infraštruktúra, životné prostredie	
<ul style="list-style-type: none"> - dopravný potenciál – cestný, železničný, - letisko s medzinárodnými parametrami, - širokorozchodná trať, - prekladiská s normálnym a širokým rozchodom koľají, - polohový potenciál kraja, logistické 	<ul style="list-style-type: none"> - nedobudovaná diaľničná infraštruktúra, zhoršená dostupnosť regiónu, - finančné náklady na výstavbu a modernizáciu ciest, - nízke zastúpenie ciest vyššej kategórie, kvalita ciest II. a III. triedy,

<p>väzby,</p> <ul style="list-style-type: none"> - terminály kombinovanej prepravy, - medzinárodné dopravné prepojenia, - integrovaná doprava osôb, - telekomunikačná sieť – mobilná, pevná, rast napojenia na internet, pošty, - elektrizačná prenosová sústava, - výroba elektrickej energie (tepelný zdroj, vodná energia), - vodovodná, kanalizačná sieť, ČOV, - plynofikácia a dopravné systémy, - podiel chránených území, - separovaný zber, recyklácia, využívanie odpadov, - spaľovňa odpadu, - monitorovacie stanice kvality životného prostredia, - obnoviteľné zdroje energie (geotermálna, vodná, slnečná, veterná, biomasa), - dostatok vodných zdrojov, - integrovaný manažment vody, - chránené územia, - flóra a fauna. 	<ul style="list-style-type: none"> - technická únosnosť cestnej infraštruktúry vo vzťahu k rastúcej intenzite prepravy, - technicky nevyhovujúce trate pre zvyšovanie traťovej rýchlosti, - neukončená elektrifikácia tratí, zlý stav železničných staníc, - cena prepravy (cestnej, železničnej) ovplyvňujúca konkurencieschopnosť, - členitosť územia ako bariéra budovania telekomunikačného prepojenia, - nedostatočná a nejednotná rozvinutosť medzinárodnej a regionálnej informačnej siete, - internetizácia, limitujúci faktor pre poštové služby, - emisie – limitujúci faktor pre leteckú prepravu, - znečistené životné prostredie – limitujúci faktor pre cestnú dopravu, - povodňové hrozby, - staré environmentálne záťaž, - nedobudovaná vodovodná a kanalizačná sieť, ČOV ako limitujúci faktor pre rozvoj podnikania, - zdravotný stav obyvateľstva, - limitované nerastné suroviny, - náklady na využívania obnoviteľných zdrojov energie, - klimatické zmeny, - kvalita zložiek životného prostredia (voda pôda, ovzdušie...), - územné plány, - mobilná telekomunikačná sieť, - dostatočnosť zdrojov – energia, voda...
Ľudské zdroje, zamestnanosť	
<ul style="list-style-type: none"> - priaznivá demografická situácia v predproduktívnej zložke obyvateľstva, - vyšší prirodzený prírastok obyvateľstva ako priemer SR, - dobrá veková štruktúra v predproduktívnej a produktívnej zložke, - pracovné miesta vo výrobní a v nevýrobnej sfére, - dostatok kvalifikovanej pracovnej sily, - vysoká vzdelanostná úroveň obyvateľstva v centrách regiónov, - sieť vzdelávacích inštitúcií, možnosť rekvalifikácie, - centrá odborného vzdelávania pri SOŠ, 	<ul style="list-style-type: none"> - demografický vývoj, - znižovanie produktívnej zložky obyvateľstva vo vidieckych oblastiach, - nesúlad medzi ponukou a dopytom na trhu práce, - stagnujúce celoživotné vzdelávanie, nedostatočná motivácia pre vyššie využívanie celoživotného vzdelávania, - nízka profesijná mobilita absolventov, - nízka pružnosť a adaptabilita pracovnej sily, - odchod vzdelaných mladých ľudí do iných regiónov, - dlhodobá nezamestnanosť, - malý počet a zlá štruktúra voľných

<ul style="list-style-type: none"> - štruktúra a vývoj ekonomicky aktívneho obyvateľstva, - voľné pracovné miesta na trhu práce, - priemerné mzdy na úrovni priemeru SR, - multikulturálna spoločenská klíma, - národnostná štruktúra obyvateľstva pre cezhraničnú spoluprácu, - schopnosť obojstrannej komunikácie obyvateľstva v prihraničných oblastiach, - podpora samozamestnania. 	<ul style="list-style-type: none"> pracovných miest, - nedostatok pracovných príležitostí najmä v okrajových regiónoch a južných okresoch kraja, - sociálno-ekonomická situácia susediacich prihraničných regiónov, vonkajšia schengenská hranica s Ukrajinou, - mzdy, - náklady práce, - daňové zaťaženie.
Sociálno-spoločenská infraštruktúra	
<ul style="list-style-type: none"> - pokrytie územia občianskou infraštruktúrou (školsťvo, zdravotníctvo, sociálne služby, kultúra), - primeraná sieť stredných škôl, - fakulty VŠ technického, prírodovedného, humánneho zamerania, - existujúca spolupráca škôl s podnikateľskou sférou, - centrá odborného vzdelávania pri stredných školách, - existencia metropolitného centra Košice – Prešov, - významný kultúrno-historický potenciál, - realizácia projektu Košice Európske hlavné mesto kultúry, projekt Terra Incognita, - kultúrne inštitúcie na národnej úrovni, - sieť zariadení poskytujúce sociálne služby, - sieť zdravotníckych zariadení, - domový a bytový fond, - občianske aktivity (neziskové organizácie). 	<ul style="list-style-type: none"> - efektívnosť prevádzky škôl, - racionalizácia siete škôl, - náklady na vzdelávanie, - vybavenosť škôl, - akreditácia škôl, - efektívnosť zariadení sociálnych služieb, - kapacita zariadení sociálnych služieb, - komplexné riešenie situácie a potrieb občanov rómskeho etnika, - kriminalita, - počet dokončených a začínaných bytov, - územné limity, - cena bytov ako limitujúci faktor, - kapacita a atraktivnosť kultúrnych zariadení, - ponuka kreativity, - zdravotný stav obyvateľstva, - dostupnosť zdravotníckych služieb, - efektívnosť zdravotníckych zariadení, - čisté využitie lôžkovej kapacity, - životná úroveň obyvateľstva.
Veda, výskum, inovácie	
<ul style="list-style-type: none"> - vypracovaná Regionálna inovačná stratégia, - klaster automatizačnej techniky a robotiky, - IT Valley, - Ústavy SAV, pracovníci vedy a výskumu, - existencia centier excelentnosti, - existujúce vedecko-výskumné laboratória na univerzitách, - projekt na vybudovanie Regionálneho inovačného centra, - Technicom. 	<ul style="list-style-type: none"> - úroveň prepojenia vedecko-výskumných inštitúcií na malé a stredné podnikanie, - finančné zdroje na technologické inovácie, - objem finančných prostriedkov na vedu a výskum, - modernizácia prístrojového vybavenia, - vedecko-technický inkubátor, - realizácia Regionálneho inovačného centra, - ľudské zdroje, - pro-inovačné prostredie.

Cestovný ruch	
<ul style="list-style-type: none"> - destinácie CR – Slovenský raj, Slovenský kras, Zemplínska šírava, Tokajská vinohradnícka oblasť, - prírodné a kultúrne pamiatky UNESCO, - cyklotrasy, - náučné chodníky, značené turistické trasy, - ubytovacie kapacity, - zariadenia pre zimnú, letnú rekreáciu, - cesty – gotická, železná, poštová, vinná, - kúpele, - turistická infraštruktúra, - Košice – EHMK 2013, projekt Terra Incognita, - Združenia cestovného ruchu, - podmienky rôzne formy cestovného ruchu, - služby, - marketing. 	<ul style="list-style-type: none"> - kolízia záujmov ochranárov a cestovného ruchu, - dostupnosť turistických lokalít, - financovanie výstavby zariadení pre aktívny oddych, - kvalita služieb ubytovacích a stravovacích zariadení, - vybavenosť zariadení cestovného ruchu, - životná úroveň obyvateľstva, - geotermálne zdroje a ich využitie pre cestovný ruch, - pokrytie územia informačnými kancelármi, - informácie pre turistov, - propagácia domáceho cestovného ruchu, - kvalita a portfólio služieb, - kvalita ľudských zdrojov.

Trvalo udržateľný rozvoj a definovanie podmienok trvalo udržateľného rozvoja

V máji 2001 Európska komisia prijala **Stratégiu EÚ pre trvalo udržateľný rozvoj**. Cieľom Stratégie bolo zabezpečiť vysokú úroveň:

- environmentálnej ochrany,
- sociálnej spravodlivosti a kohézie,
- ekonomickej prosperity,
- aktívna celosvetová podpora trvalo udržateľného rozvoja.

V júni 2006 Európska rada prijala novú **Stratégiu trvalo udržateľného rozvoja pre roky 2005 – 2010**, zmenenú v mnohých častiach. V snahe zvrátiť trendy ohrozujúce trvalú udržateľnosť hovorí o potrebe zmeny spoločnosti vo viacerých oblastiach:

- zodpovednejšia spotreba,
- odhalenie nových a udržateľnejších spôsobov posilňovania ekonomického rastu,
- zrýchlenie prechodu ku uhlíkovej neutralite (nezvyšovanie objemu oxidu uhličitého v atmosfére),
- nové alternatívne zdroje energie,
- múdrejšie využívanie prírodných zdrojov,
- efektívnejšia doprava,
- inkluzívnejšia globálna spoločnosť.

V revidovanej stratégii je identifikovaných **sedem hlavných výziev**:

- klimatické zmeny a čistá energia,
- udržateľná doprava,
- udržateľná výroba a spotreba,
- hrozby verejnému zdraviu,
- lepší manažment prírodných zdrojov,
- sociálna inklúzia, demografické zmeny a migrácia,
- boj s globálnou chudobou.

Trvalo udržateľný rozvoj je zakotvený aj v právnom systéme SR ako rozvoj, ktorý súčasným i budúcim generáciám zachováva možnosť uspokojovať ich základné životné potreby a pritom neznižuje rozmanitosť prírody a zachováva prirodzené funkcie ekosystémov.

Hlavné oblasti súčasného rozvoja slovenskej spoločnosti podľa Národnej stratégie TUR:

- medzinárodná pozícia – miesto vo svetovom spoločenstve,
- vnútorná politika, verejná správa a účasť verejnosti na rozhodovaní – základy fungovania demokratického štátu,
- hodnotové orientácie obyvateľov a právne vedomie, výchova a vzdelávanie,
- územný a regionálny rozvoj, plánovanie a výstavba,
- sociálno-humánna dimenzia rozvoja,
- ekonomika a hospodársky vývoj,
- životné prostredie.

Motívom vízie trvalo udržateľného rozvoja je zmena na krajinu založenú na princípoch a kritériách trvalo udržateľného rozvoja a ich uvedomením praktickom uplatňovaní. Podmienkou dosiahnutia vízie je, že TUR bude chápaný ako komplexná prierezová problematika týkajúca sa celej spoločnosti, založená na aktívnej participácii všetkých hlavných skupín spoločnosti.

Dlhodobé priority udržateľného rozvoja

- **rozvinutá demokratická krajina** – integrácia SR do rozhodujúcich svetových politických a hospodárskych štruktúr, využitie pozitívnych trendov globalizácie, prevzatie spoluzodpovednosti za globálny vývoj svetového spoločenstva, pozitívne ovplyvňovanie medzinárodného smerovania k trvalej udržateľnosti,
- **moderný štát a systém verejnej správy** – rozvoj politického pluralitného systému, vytvorenie zodpovedajúcich právnych nástrojov a vybudovanie moderných inštitúcií, kvalitné a efektívne fungovanie systému verejnej správy (štát, región, obec) v prospech občanov,
- **vyspelá občianska spoločnosť** – celková zmena hodnotových orientácií, posilnenie právneho vedomia, historického a národného povedomia, dosiahnutie vysokej úrovne vzdelanosti a informovanosti občanov a ich účasti na rozhodovaní, zmysluplne fungujúce zložky spoločnosti (združenie, rodina, občan),
- **vyvážený územný a regionálny rozvoj** – uplatnenie komplexného priestorového a územného plánovania, prednostný rozvoj zaostávajúcich a okrajových regiónov, uplatnenie inštitútu medziregionálnej solidarity, integrovaný rozvoj sídiel, obnovenie a udržiavanie historických štruktúr, sídelnej identity a foriem osídlenia,
- **vysoká kvalita ľudských a spoločenských zdrojov** – postupné vytváranie a podpora zdravej, demograficky vyváženej spoločnosti, zabezpečenie zvyšujúcej sa kvality života – sociálnych, ekonomických, kultúrnych a duchovných potrieb s dôrazom na problémové skupiny obyvateľstva, odstránenie negatívnych sociálnych a sociálno-patologických javov,
- **nový model ekonomiky** – dosiahnutie dlhodobého fungujúceho moderného hospodárstva a informačnej spoločnosti, odstránenie štrukturálnych deformácií ekonomiky, vyvážený rozvoj hospodárstva s dôrazom na perspektívne moderné odvetvia a regionálne prírodno-sociálne podmienky,
- **vysoká kvalita životného prostredia, ochrana a racionálne využívanie prírodných zdrojov** – efektívna ochrana životného prostredia, šetrné využívanie prírodných zdrojov, odstránenie environmentálnych záťaží a poškodenia prostredia, limitovanie ekonomického rozvoja v súlade s prírodnými podmienkami a potenciálmi, dosiahnutie a udržanie kvalitného životného prostredia s dôrazom na ohrozené oblasti.

Hlavné ciele trvalo udržateľného rozvoja

- posilnenie medzinárodného postavenia a kreditu SR,
- využitie pozitívnych trendov a eliminácia rizík globalizácie,
- rozvoj demokracie, politického pluralitného systému, právnych nástrojov a inštitúcií,
- zlepšenie fungovania štátu, jeho hlavných inštitúcií a verejnej správy,
- podpora mimovládnych organizácií, záujmových združení a verejnosti v účasti na rozvoji spoločnosti,
- posilnenie právneho vedomia, zmena hodnotových orientácií obyvateľov, výchova a osveta,
- rozvoj kultúry, kultúrno-historického a národného povedomia,
- vybudovanie moderného a kvalitného školského systému, podpora vedy a výskumu,
- dosiahnutie vyváženého rozvoja sídelného prostredia a integrácia plánovacích činností,
- prioritný rozvoj problémových (okrajových, marginálnych) regiónov,
- podpora výstavby a údržby stavebného fondu a ochrana historických štruktúr v krajine,
- dosiahnutie priaznivých trendov a vyváženej demografickej štruktúry,
- zlepšenie zdravotného stavu obyvateľstva a zdravotnej starostlivosti, skvalitnenie životného štýlu,
- zmiernenie sociálnych rozdielov v spoločnosti, zníženie miery nezamestnanosti,
- zvýšenie podpory pre sociálne ohrozené skupiny obyvateľov a rodinu,
- komplexné zlepšenie postavenia rómskej menšiny,
- minimalizácia výskytu sociálno-patologických javov,
- ukončenie celkovej transformácie ekonomiky,
- zlepšenie hlavných ekonomických ukazovateľov,
- rozvoj integrovaného modelu pôdohospodárstva,
- reštrukturalizácia, modernizácia a ozdravenie výrobného sektora,
- zlepšenie dopravnej a technickej infraštruktúry, rozvoj cestovného ruchu,
- reštrukturalizácia a modernizácia bankového sektora,
- zníženie energetickej a surovinovej náročnosti a zvýšenie efektívnosti hospodárstva SR,
- zníženie podielu využívania neobnoviteľných prírodných zdrojov pri lepšom využívaní obnoviteľných zdrojov,
- zníženie environmentálneho zaťaženia prostredia,
- zmiernenie dôsledkov globálnej zmeny klímy, narušenia ozónovej vrstvy a prírodných katastrof,
- zlepšenie kvality životného prostredia v regiónoch.

Indikátory trvalo udržateľného rozvoja podľa vytypovaných oblastí

1. Ekonomický rozvoj – investície, konkurencieschopnosť, zamestnanosť:
  - Indikátor: Rast HDP na obyvateľa
2. Chudoba a sociálna exklúzia – príjmová chudoba, prístup k trhu práce, iné aspekty sociálnej vylúčenosti:
  - Indikátor: Miera ohrozenosti chudobou po sociálnych transferoch
3. Starnutie obyvateľstva – adekvátnosť dôchodcov, demografické zmeny, stabilita verejných financií
  - Indikátor: Súčasná a očakávaná miera odkázanosti v staršom veku
4. Verejné zdravie – ochrana ľudského zdravia, bezpečnosť a kvalita potravín, manažment chemikálií, zdravotné riziká spôsobené environmentálnymi podmienkami
  - Indikátor: Pravdepodobné dožitia pri narodení
5. Klimatické zmeny a energia – klimatické zmeny, energia:
  - Indikátor: Celkové emisie skleníkových plynov

- Indikátor: Celková domáca spotreba energie podľa zdrojov
- 6. Výroba a spotreba – ekologická efektivita, vzory spotreby, poľnohospodárstvo, sociálna zodpovednosť
  - Indikátor: Domáca spotreba surovín
- 7. Riadenie prírodných zdrojov – biodiverzita (žiadne indikátory zatiaľ nie sú k dispozícii), morské ekosystémy, zdroje sladkej vody, využitie pôdy
  - Indikátor: Populačné trendy chovaných vtákov
  - Indikátor: Výlov rýb mimo bezpečný biologický limit
- 8. Doprava – rast dopravy, cena dopravy, sociálne a environmentálne dopady dopravy
  - Indikátor: Celková spotreba energie dopravou
- 9. Dobré vládnutie – koherentnosť politiky, verejná účasť
  - Indikátor: Miera dôvery občanov voči inštitúciám
- 10. Globálne partnerstvo – globalizácia obchodu, financovanie trvalo udržateľného rozvoja, manažment zdrojov
  - Indikátor: Oficiálna rozvojová pomoc

Definovanie podmienok udržateľného rozvoja Košického samosprávneho kraja

Podmienky pre zabezpečenie trvalo udržateľného rozvoja podľa Národnej stratégie trvalo udržateľného rozvoja sú určené situáciou v oblastiach:

- kultúrnej,
- sociálnej,
- ekonomickej,
- environmentálnej,
- inštitucionálnej.

Východiskovú situáciu pre zabezpečenie udržateľného rozvoja v rámci **kultúrnych podmienok** a hľadísk určuje najmä stav a vývoj:

- a) osídlenia a sídiel,
- b) kultúrneho dedičstva, historických štruktúr krajiny a pamiatkového fondu,
- c) kultúry a jej rozvoja,
- d) vedomia ľudí, výchovy, vzdelávania a osvetu,
- e) politicko-spoločenského systému.

Východiskovú situáciu pre zabezpečenie udržateľného rozvoja v rámci **sociálnych podmienok** a hľadísk určuje najmä vývoj a stav:

- f) kvality a dĺžky života, populačného vývoja a vzdelanostnej úrovne obyvateľstva,
- g) zdravia ľudí a zdravotnej starostlivosti,
- h) sociálnych problémov, sociálno-patologických javov, sociálnej pomoci, polície a súdnictva.

Ovplyvňujú ju:

- a) vybrané skupiny v spoločnosti (deti a mládež, ženy, starí ľudia, ...),
- b) národnostné menšiny a etnické skupiny.

Východiská situácia pre zabezpečenie TUR v rámci **ekonomických podmienok** a hľadísk určuje najmä vývoj a stav:

- a) hrubého domáceho produktu,
- b) inflácie,
- c) zahraničnej zadlženosti,
- d) zahraničného obchodu a platobnej bilancie,
- e) zahraničných investícií,

- f) štruktúry ekonomiky, vývozu a dovozu,
- g) hlavných odvetví hospodárstva
  - poľnohospodárstva,
  - lesného hospodárstva,
  - vodného hospodárstva,
  - priemyslu,
  - ťažby nerastných surovín,
  - energetiky,
  - stavebníctva,
  - dopravy,
  - cestovného ruchu,
  - informačných technológií (kvartérneho sektoru),
- h) ekonomických nástrojov
  - fiskálnej (rozpočtovej) politiky,
  - menovej politiky,
  - finančných trhov,
  - štátnych fondov.

Východiskovú situáciu pre zabezpečenie TUR v rámci **environmentálnych podmienok** určuje vývoj a stav:

- a) zložiek životného prostredia
  - litosféry (geologické a geomorfologické podmienky),
  - atmosféry (klimatologické a meteorologické podmienky),
  - hydrosféry (hydrologické podmienky),
  - pedosféry (pedologické podmienky),
  - biosféry (biologické podmienky),
- b) environmentálnych rizikových faktorov,
  - fyzikálnych (rádioaktivity, hluku, vibrácií, elektromagnetických polí),
  - chemických (škodlivých odpadov a chemických látok),
  - biologických (choroboplodných organizmov, environmentálnej mutagenézy, genetickej modifikácie), ktorých výsledkom môže byť nežiaduca zmena environmentu alebo vznik chorôb environmentálneho pôvodu,
  - havárií a živelných pohrôm (napríklad povodní, zemetrasení, zosuvov a lavín, požiarovosti, dopravnej nehodovosti),
- c) prírody a krajiny, jej ochrany a tvorby na rôznych úrovniach (nadregionálnej, regionálnej, miestnej)

Environmentálne hľadiská TUR sú založené na zabezpečení proporcionality medzi uspokojovaním súčasných a budúcich potrieb spoločnosti a prirodzenými podmienkami, potenciálmi a využívaním zdrojov krajiny. V tomto procese je potrebné rešpektovať únosnosť (zaťažiteľnosť, zraniteľnosť) krajiny a potrebu ochrany jej prioritných mimoprodukčných vlastností a funkcií, ako aj súčasný stav krajiny z hľadiska environmentálnej kvality jej zložiek a celého systému (stavu životného prostredia).

Východiskovú situáciu pre zabezpečenie TUR v rámci **inštitucionálnych podmienok** a hľadísk určuje stav a vývoj:

- a) súhrnných odvetvových a regionálnych koncepcií a plánovania,
- b) legislatívy a práva,
- c) ekonomických nástrojov,
- d) vzdelávania, výchovy, poradenstva a propagácie,

- e) vedy a výskumu,
- f) získavania a vyhodnocovania informácií, ich kvality a sprístupňovania, účasti verejnosti na rozhodovaní,
- g) orgánov zákonodarnej moci, výkonnej moci a súdnej moci,
- h) vedeckých, výskumných a odborných organizácií,
- i) vzdelávacích a výchovných inštitúcií,
- j) mimovládnych neziskových organizácií a združení občanov,
- k) podnikateľských subjektov.

Inštitucionálny aspekt TUR vytvára potrebné nástroje, organizačné prostredie uplatňovania týchto nástrojov a kontrolné mechanizmy ich plnenia. Od nich závisí kvalita života všetkých občanov a udržateľného rozvoja, ktorého základnými atribútmi sú efektívnosť fungovania verejnej správy, všestranný rozvoj ľudských zdrojov, participatívnej demokracie, budovanie občianskej spoločnosti, učiacej sa a informačnej spoločnosti, vzťah ku kultúrnemu dedičstvu, prosperita hospodárstva, účinnosť ochrany a tvorby životného prostredia a priaznivý rozvoj na regionálnej a miestnej úrovni.

K vytváraniu podmienok pre udržateľný rozvoj Košického kraja prispieva aj Národná stratégia regionálneho rozvoja SR a stanovené prioritné oblasti: veda, výskum, inovácie, ľudské zdroje, zamestnanosť, konkurencieschopnosť, rast a podnikateľské prostredie a životné prostredie, ktoré sú rozpracované do priorit a aktivít Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja KSK v rámci samostatnej Programovej časti PHSR. Prioritné oblasti Národnej stratégie regionálneho rozvoja a Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja KSK sú zosúladené v zmysle § 7 zákona č. 539/2008 Z.z. o podpore regionálneho rozvoja.